

FILOSOFIA, KERTOMUKSET JA OPETTAMINEN

Rauno Huttunen, Hannu Heikkinen, Leena Syrjälä (toim.), *Narrative Research: Voices of Teachers and Philosophers*, Sophi, Jyväskylä 2002. 271 s.

ARTIKKELIKOKOELMA *Narrative Research* käsittelee narratiivista tutkimusta sekä teoreettisesta että empiirisestä näkökulmasta. Kirja jakautuu neljään osaan: kahdessa ensimmäisessä osassa painottuu teoreettinen tutkimus ja jälkimmäisissä osissa sovelletaan teorioita kasvatuksellisiin näkökulmiin. *Narratiivinen tutkimus* ei keskity kertomusten rakenteellisiin tekijöihin kuten *narratologia*, vaan valottaa yleisemmin kertomusten suhdetta arkielämää, arvoihin ja identiteettiin. Kertomusten tutkimisen lähtökohtana on ajatus, että kertomuksilla on merkittävä osa maailman hahmottamisessa. Nykyihmisen kuva maailmasta rakentuu kertomusten kautta. Kertomusten tutkiminen liittyy humanistisiin, yhteiskuntatieteellisiin ja kasvatustieteellisiin näkökulmiin.

Filosofia ja kertomukset

Kirjan avaa Hannu Heikkisen johdanto-artikkeli. Heikkinen tarkastelee tuoreita teorioita (esim. Jensen 1999), joiden mukaan tietoyhteiskunnasta siirrytään kertomusten yhteiskuntaan. Kertomusten yhteiskunta tarkoittaa tarinoiden ja mielikuvien vaikutusta ihmiseen. Mielikuvat ohjaavat ihmisten kulutus päätöksiä enemmän kuin informaatio. Heikkisen mukaan kertomusten kyky muovata ihmistodellisuutta on merkittävä juonne modernissa tiedon hallinnassa. Suhteemme maailmaan suodattuu tekstien ja kertomusten läpi. Heikkinen tähdentää myös kertomusten historiallisia juuria. Kertomusten merkitys informaatioprosessina on ollut filosofien mielenkiinnon kohteena Aristoteleen Runousopista ja Ciceron retoriikan tutkimuksista lähtien.

Kertomuksellisuus liittyy myös keskusteluun modernista identiteetistä. Paul Ricœur ja Charles Taylor ovat nykyfilosofeja, joilla idea kertomuksellisesta identiteetistä on keskeinen. Arto Laitinen vertailee

Taylorin ja Ricœurin käsityksiä. Molempien filosofien mielestä eettiset ja kertomukselliset näkökulmat ovat tärkeitä ihmisen luodessa identiteettiään. Kertomukset ovat keskeinen keino tulkita itseä.

Ricœurin käsitys identiteetistä liittyy läheisesti hänen teoriaansa *mimesiksestä*. Ricœur lainaa mimesiksen käsitteen Aristoteleen Runousopista. Ricœurilla mimesis kuvaa ihmisen identiteetin kehittymistä kertomusten ja maailman välisenä vuoropuheluna. Ihmisen ymmärrys maailmasta hahmottuu ja syventyy kertomusten välityksellä. Taylorilla itse tulkinnan keskeinen muoto ovat vahvat arvot. Arvomme määrittävät identiteettiämme. Pidämme, kunnioitamme, välitämme tietyistä elämän arvoista enemmän kuin toisista. Kertomusten avulla tiedostamattomat käsitykset hyvästä ja oikeudenmukaisesta tehdään näkyviksi itselle ja välitetään toisille.

Sekä Ricœurilla että Taylorilla kertomus toimii identiteetin eri ääripäiden välillä jäsentävänä tekijänä. Laitisen mukaan tärkein erottava tekijä Taylorin ja Ricœurin filosofioissa on, että Ricœur asettaa etusijalle epäsuoran hermeneutiikan, kun Taylor valitsee suoran hermeneutiikan. Taylorilla kertomukset liittyvät suoraan eettisiin näkökulmiin. Kertomukset sisältävät arvoja ja arvostuksia, joita ihminen on itselleen sisäistänyt. Ricœurilla arvojen ja tarinoiden suhde on erilainen: kertomus toimii välittäjänä eettisen ja kuvailevan perspektiivin välillä.

Hermeneutiikkojen totuus

Leena Kakkori ja Rauno Huttunen pohtivat artikkelissaan totuuden hermeneutiikkaa. He esittävät, että taiteessa ja elämänkerrassa totuuden käsitteenä toimii korrespondenssiteoriaa paremmin hermeneuttinen käsitys totuudesta. Tässä korrespondenssiteorialla tarkoitetaan vastaavuutta itse tulkinnan ja 'todellisen itsen' välillä. Hermeneuttista käsitystä totuudesta avaavat Martin Heideggerin, Hans-Georg Gadamerin ja Paul Ricœurin filosofiat.

Muovaamme totuutta itsestämme ja maailmasta elämäntarinoiden avulla. Hyvä tarina laajentaa maailmankatsomusta. Gadamerin mukaan maailmankatsomusta laajentava kokemus on hermeneuttinen kokemus. Tällainen kokemus auttaa näkemään

jotain eri tavalla kuin ennen. Gadamer tähdentää ettemme voi kuitenkaan saavuttaa täydellistä itsetietoisuutta. Ymmärrys itsestä ja maailmasta jää aina keskeneräiseksi.

Kakkori ja Huttunen painottavat, että mikään ei ilmene samanlaisena hermeneuttisessa kokemuksessa. Näemme tavallisiksi kutsumamme asiat erilaisissa valaistuksissa. Voimme kertoa elämäntarinaamme vaihtelevissa sävyissä: negatiivisesta, ironisesta, hyväksyvästä, yltiöpositiivisesta näkökulmasta. Elämäkerta on ”mimeettinen kuva” todellisuudesta. Kuitenkaan kuva ja itse kuvattava eivät suoraan vastaa toisistaan. Heidegger pyrkii hylkäämään korrespondenssiteorian, jossa subjekti ja objekti ovat toisiaan vastassa. Ei ole maailman ja ihmisen vastakkainasettelua; ihminen on jo maailmassa. Ymmärtäminen Heideggerillä on perustava tapa olla maailmassa. Elämäntarkerrallinen kertomus ei ole kopio tai jäljennös. Tarkastelemme elämäämme siitä hermeneuttisesta ymmärryksestä käsin, joka meillä kulloinkin on.

Opettajien kertomukset

Narrative Research esittelee kertomuksellisuuden vaikutusta niin tutkimuksessa kuin käytännössäkkin. Filosofisen teoriaosuuden ohella kirja raottaa opettajien suhdetta kertomusten tutkimukseen. Kirjan neljännen osion kirjoittajilla on käytännöllinen suhde kertomuksiin. Monet kirjoittajista toimivat opettajankoulutuslaitoksilla eri puolilla maapalloa, Oulusta Belgiaan ja Israeliin. Pyrkimys on soveltaa kertomusteorioita opettajan työn tutkimiseen.

Eila Estola ja Leena Syrjalä käsittelevät virallisten opetussuunnitelmien ja luokahuoneen todellisuuden välistä kuilua. Hallinnollisen kielen ja opettajien kielen välillä on eroavaisuuksia. Laissa painotetaan toimintaa, joka on joidenkin yhteisten sääntöjen mukainen. Opettajat pyrkivät lähestymään opetettavia samaistumisen ja ymmärtämisen näkökulmasta. Estola ja Syrjalä pyysivät opettajia kuvaamaan koulun hallinnollisten uudistuksien ja luokassa tapahtuvien muutosten välistä suhdetta. Opettaja laitettiin kääntämään hallinnollinen kieli hänen omalle kielelleen.

Freema Elbaz-Luwisch, Torill Moen ja Sigrun Gudmundsdottir pohtivat mo-

niäänisyyttä luokahuoneessa. Kirjoittajat soveltavat Mikhail Bakhtinin ideoita tulkitessaan opettajien kertomuksia luokahuoneen arjesta. Bakhtinin keskeisideoita ovat dialogisuus ja yksilöiden tapa olla suhteessa toisiin. Bakhtinin mukaan olemme loputtomassa dialogissa toisten ihmisten kanssa. Kirjoittajat soveltavat dialogisuuden ideoita tutkiessaan Norjalaisen opettajan suhdetta oppilaisiinsa. Toisena esimerkkinä on kahden Israelilaisen opettajan elämäntarinat.

Kertomuksia kenelle?

Filosofien näkökulmasta kirjan mielenkiintoisimmat artikkelit kietoutuvat identiteetin käsitteen ympärille. Laitisen, Kakkorin ja Huttusen artikkelit esittelevät narratiivisen tutkimuksen filosofisia perusteita. Toisaalta on haastavaa lukea filosofista kirjaa, joka tuo laajalti esiin esimerkkitapauksia arkitodellisuudesta. Lukijalle ei jää epäselväksi, että kyse on paitsi filosofisista teorioista, myös pyrkimyksestä soveltaa niitä arkielämän ongelmiin. Kirjan poikkeusteellisyys ja muutamat kokeilevat artikkelit rikastuttavat akateemisia konventioita.

On hankala löytää kirjalle tarkkaa kohdeyleisöä. Artikkelikokoelmasta jokainen poimii itseään kiinnostavan aiheen. Kertomusten käyttö opetuksen osana voi antaa virikkeitä eri alojen opettajille.

Ilmari Kortelainen